

DE KERKELIJKE APPELPROCEDURE

Op verzoek van deputaten kerkorde en kerkecht schreef mr H de Hek die tot aan de generale synode van 2016 deputaat was een serie artikelen in Ambtelijk Contact als toelichting op de door de generale synode 2013 vastgestelde Integrale Regeling Appelprocedure (IRA).

De artikelen hebben de volgende inhoud:

	pag
1	2
<i>Inleiding</i>	2
<i>Procedurele rechtvaardigheid</i>	2
<i>De slagschaduw van de burgerlijke rechter</i>	3
<i>De lappendeken aan kerkelijke procedures</i>	3
<i>Een integrale regeling</i>	3
<i>Enkele uitgangspunten</i>	4
2	4
<i>Inleiding</i>	4
<i>Definities</i>	5
<i>Reikwijdte</i>	6
<i>Voorkomen is beter dan genezen</i>	6
<i>Vooruitblik</i>	7
3	7
<i>Inleiding</i>	7
<i>Het instellen van appel</i>	7
<i>Opschortende werking</i>	8
<i>Als het niet (meteen) goed gaat</i>	9
<i>Een goede voorbereiding bespaart veel tijd</i>	9
4	10
<i>Inleiding</i>	10
<i>Vorbereiding</i>	10
<i>Commissiewerk</i>	11
<i>Besluitvorming</i>	12
<i>Hoger beroep</i>	12
<i>Ten slotte</i>	13
5	13
<i>Inleiding</i>	13
<i>Rechtsregels en feiten</i>	13
<i>Bewijs</i>	13
<i>Een voorbeeld</i>	14
<i>Motivering</i>	14
<i>Nawerk</i>	15

6	15
<i>Inleiding</i>	15
<i>Uitgangspunten</i>	16
<i>Casus</i>	16
<i>Voortraject</i>	16
<i>Het besluit</i>	17
<i>Tot slot</i>	19

De kerkelijke appelprocedure (1)

Inleiding

Wie als kerkenraadslid wordt afgevaardigd naar een kerkelijke vergadering kan het zo maar meemaken; de behandeling van een appelschrift. Voor de meeste afgevaardigden, en trouwens ook voor de appellant, is dat geen onverdeeld genoegen. Lange vergaderingen waarin vaak maar een paar afgevaardigden aan het woord zijn, schorsingen om stukken te lezen, discussies over procedures en uiteindelijk een uitspraak die vaak lastig te begrijpen is, al was het maar omdat deze vaak geformuleerd is in de indirecte rede (“constaterende dat (...), overwegende dat (...)”). Nee, als je al voor je plezier naar een kerkelijke vergadering zou gaan, zou je dat plezier bij de behandeling van een appel snel vergaan.

In zes afleveringen van Ambtelijk Contact zal ik ingaan op de kerkelijke appelprocedure. Niet omdat het een verheffend onderwerp is. Als het tot een kerkelijke procedure komt, zijn er alleen maar verliezers. Wel omdat het onderwerp er toe doet. De geschiedenis heeft geleerd dat er bij kerkelijke procedures veel mis kan gaan, veel schade kan worden opgelopen. Door het geschil zelf natuurlijk, maar ook door de wijze waarop het geschil in de kerkelijke procedure is behandeld. Het is dan ook belangrijk dat de procedure zorgvuldig verloopt en er aan bijdraagt dat alle betrokkenen recht wordt gedaan.

Ik zal in deze artikelen de door de laatste generale synode vastgestelde appelregeling bespreken. Voor ik dat doe, zal ik - in dit artikel - eerst ingaan op de achtergrond van deze regeling en zal ik de belangrijkste uitgangspunten schetsen.

Procedurele rechtvaardigheid

In het “wereldlijke” recht is de laatste decennia steeds meer aandacht gekomen voor de psychologische mechanismen die een rol spelen bij een geschil. Zo ging het in de letselschadepraktijk, waar ik als advocaat actief in was en als rechter in ben, vroeger vooral om de omvang van de schade. De advocaat die er voor zijn cliënt de maximale schadevergoeding uithaalde, had het goed gedaan. Zijn cliënt had gekregen waar hij recht op had. De laatste jaren zijn we ons er van bewust dat het slachtoffer niet alleen aanspraak heeft aan een adequate schadevergoeding, maar evenzo - en misschien nog wel meer - behoefte heeft aan erkenning. Het is belangrijk dat degene die de schade heeft veroorzaakt erkent dat hij fout zat, excuses maakt. Net zo belangrijk is dat het slachtoffer op de hoogte wordt gehouden van de afwikkeling van zijn schade en daarin inspraak heeft. Het slachtoffer wil - ook letterlijk; denk aan het spreekrecht van het slachtoffer in strafzaken - gehoord worden. Het gaat niet alleen maar om de inhoudelijke rechtvaardigheid (de adequate schadevergoeding), maar ook om het proces waarin die inhoudelijke rechtvaardigheid tot stand komt. Ook de procedure moet rechtvaardig zijn, het slachtoffer recht doen. Uit onderzoek blijkt dat die procedurele rechtvaardigheid bijdraagt aan herstel van het slachtoffer. We weten uit

onderzoek ook dat wanneer een procedure transparant was voor de procesdeelnemers en zij de indruk hebben gekregen dat zij serieus zijn genomen - bijvoorbeeld dat zij hen zegje hebben kunnen doen en dat er toen ook naar hen is geluisterd -, zij een beslissing gemakkelijker accepteren, ook als die negatief voor hen is. De motivering van een beslissing speelt daarbij ook een belangrijke rol. Het is belangrijk dat die beslissing duidelijk maakt dat de argumenten van de partijen in de procedure serieus zijn genomen. Als duidelijk is dat de argumenten zijn gewogen, maakt dat het gemakkelijker te accepteren dat ze te licht zijn bevonden, dan wanneer dat uit de uitspraak helemaal niet blijkt.

De slagschaduw van de burgerlijke rechter

De "kwestie Zeewolde" heeft in onze kerken heel wat losgemaakt. In die zaak is tot aan de Hoge Raad toe geprocedeerd over de afzetting van een predikant. In een betrekkelijk vroeg stadium van die zaak is een beslissing van de classis door de president in kort geding geschorst. Een ingrijpende beslissing, die de vraag opriep of de burgerlijke rechter zo maar mocht ingrijpen in het kerkrecht. Wat later kende de kantonrechter de afgezette predikant een ontslagvergoeding ten laste van de classis toe. Deze laatste beslissing is door het hof Arnhem vernietigd en het arrest van het hof bleef bij de Hoge Raad in stand.

Wat deze uitspraken duidelijk maakte was, dat een kerkelijke procedure maar zo bij de burgerlijke rechter kan eindigen. Toch, blijkt uit een analyse van de rechtspraak van de burgerlijke rechter, staat die bepaald niet te trappelen om kerkelijke geschillen te gaan behandelen. Integendeel, wanneer een kerk een adequate regeling heeft voor de beslechting van kerkelijke geschillen, laat de burgerlijke rechter de beslechting van geschillen aan de kerk zelf over. De burgerlijke rechter fungeert slechts als vangnet. Alleen wanneer de kerkelijke procedure tekortschiet in rechtsbescherming, is er een taak voor de burgerlijke rechter weggelegd. Dat tekortschieten doet zich voor wanneer in de kerkelijke procedures de fundamentele beginselen van een goede procedure niet zijn gewaarborgd. Het gaat dan om vooral om het beginsel van hoor- en wederhoor en om de onpartijdigheid van de colleges die moeten beslissen, maar - naar mijn mening; je kunt daar anders over denken - ook om de plicht tot een zorgvuldige motivering van de beslissing.

Een kerk die wil voorkomen dat haar kerkelijke geschillen bij de wereldlijke rechter worden uitgevochten, doet er dan ook goed aan een geschillenprocedure in het leven te roepen en te houden die voldoet aan die fundamentele beginselen van een goede procesorde.

De lappendeken aan kerkelijke procedures

In onze Kerkorde is artikel 31 gewijd aan het recht van appel. Deze bepaling is erg summier en bevat nauwelijks regels over de procedure. Op basis van deze bepaling had zich veel gewoonterrecht ontwikkeld. Kerkelijke appelprocedures verliepen vaak langs dat gewoonterrecht. Aan het eind van de vorige eeuw en aan het begin van deze eeuw werden wat regels vastgelegd voor verschillende situaties. Zo was er een voorlopige handleiding voor kerkelijke tuchtprocedures en bevatte de kleine letters van de kerkorde wat bepalingen over de kennisgeving van besluiten en over het recht van revisie. Een integrale regeling voor de behandeling van kerkelijke geschillen ontbrak echter.

Een integrale regeling

Het is tegen deze achtergrond dat de gs van 2010 deputaten kerkorde en kerkrecht opdracht gaf een integrale regeling voor de appelprocedure aan de volgende gs, die van 2014, voor te leggen. Deputaten hebben zich van hun opdracht gekweten en de gs van 2014 heeft de door deputaten opgestelde regeling ook vastgesteld.

in de regeling is zoveel mogelijk overgenomen van de bestaande regelingen, maar zijn ook wel belangrijke wijzigingen doorgevoerd. Die wijzigingen houden verband met de wens om de procedure te stroomlijnen, maar veel meer nog met de noodzaak om de eerder genoemde fundamentele beginselen van een goede procesorde te verwerken. Wanneer dat het geval is en het kerkelijke geschil vervolgens volgens de regels wordt behandeld, wordt de burgerlijke rechter buiten de deur gehouden. En dat is ook de bedoeling van de regeling. Maar dat niet alleen, en zelfs niet als eerste. De kerk zal zoveel in haar vermogen ligt recht willen doen, ongeacht hoe daar buiten de kerk over wordt gedacht. De nieuwe regeling wil daaraan bijdragen. In de volgende artikelen zal de regeling besproken worden en zal ook aandacht geschonken worden aan de belangrijkste wijzigingen.

Enkele uitgangspunten

Hoewel de appelregeling geen inleidende paragraaf bevat waarin de belangrijkste uitgangspunten worden beschreven, is het wel mogelijk enkele uitgangspunten te benoemen. Die uitgangspunten zijn, dat is althans de bedoeling, tot uitdrukking gebracht in de regeling. Ik noem er enkele. Het eerste uitgangspunt is dat het appelrecht een *ambtelijke verantwoordelijkheid* is. Er is bewust voor gekozen dat appenzaken worden behandeld door de kerkelijke vergaderingen, en niet door - zoals in de PKN gebeurt - geschillencommissies die los van de kerkelijke vergaderingen opereren. Die keuze heeft wel een praktisch nadeel. Een kerkelijke geschillencommissie kan veel efficiënter en vaak ook effectiever opereren dan een kerkelijke vergadering. Een geschillencommissie bestaat vaak uit leden die beroepshalve ervaring hebben met het beslechten van geschillen en het voeren van procedures. Bovendien is het nu eenmaal gemakkelijker om met drie of vijf personen te beslissen dan met 20 of meer personen. Dat nadeel wordt in de regeling ondervangen doordat wordt voorzien in de benoeming van een commissie die het besluit van een kerkelijke vergadering voorbereidt. Het besluit op een appel blijft echter het besluit van een kerkelijke vergadering. Een tweede uitgangspunt is dat *hoor en wederhoor* worden gewaarborgd. In alle fases van de kerkelijke procedure wordt er op gelet dat beide partijen schriftelijk - en zo nodig mondeling - hun visie kunnen geven en kunnen reageren op de stellingen van de ander. Op die manier wordt voorkomen dat wordt beslist op stellingen van de een die de ander niet kent. Een derde uitgangspunt is dat *onnodige formalismen* worden vermeden. Het is de bedoeling van de procedure dat de kerkelijke vergadering beslist over de vraag waar het echt om gaat. Die vraag moet ter tafel komen en worden beantwoord. Het nieuwe appelreglement biedt daartoe wel handvatten, maar het is aan de kerkelijke vergaderingen zelf om die ook te gebruiken. Als dat zou gebeuren, zou dat winst zijn, niet in het minst voor de appellant die ongelijk krijgt, maar dan tenminste weet waarom hij ongelijk heeft gekregen.

De kerkelijke appelprocedure (2)

Inleiding

In het vorige artikel ben ik ingegaan op de achtergronden en belangrijkste uitgangspunten van de nieuwe appelregeling. In dit artikel zal ik een begin maken met de bespreking van de belangrijkste onderwerpen uit de appelregeling, door de bepalingen van de regeling langs te lopen en van commentaar te voorzien.

Definities

De regeling begint met een aantal definities van begrippen die in de regeling worden gebruikt. Dat lijkt op het eerste gezicht niet zo spannend, maar de definities - althans enkele ervan - zijn zoals we zullen zien niet onbelangrijk. Het is bij de toepassing van een regeling sowieso zinvol om op zoek te gaan naar definities van begrippen die in de regeling worden gebruikt. Dat kan veel onnodige discussies over de betekenis van zo'n begrip besparen.

De definities van de appelregeling zijn te vinden in artikel 1. We komen er allereerst (in 1.1) het begrip "*besluit*" tegen. Dat is een kernbegrip. De deur van het appel gaat alleen open wanneer er een besluit ligt. Het besluit is het voorwerp van het appel. Dan is het wel belangrijk om vast te leggen wat onder een besluit wordt verstaan. Valt daar een mondelinge mededeling van een kerkenraad onder, een door de commissie van beheer opgesteld onderhoudsplan of een bepaald feitelijk handelen? Het antwoord op deze vragen luidt ontkennend. Een besluit is een *beslissing* (dus geen feitelijk handelen) van een kerkelijke vergadering (*dus niet de commissie van beheer*), dat in de notulen of besluitenlijst is vastgelegd, dan wel schriftelijk is meegedeeld. Maar, wat nu wanneer je het als gemeentelid bijvoorbeeld niet eens bent met een bepaalde liturgische praktijk in de gemeente? In zo'n situatie kun je de kerkenraad vragen om die praktijk te wijzigen. Als de kerkenraad dat niet wil (en dat schriftelijk meedeelt of in de notulen vastlegt niet op het verzoek te willen ingaan) is wel sprake van een besluit waartegen appel kan worden ingesteld. Dat besluit, het oorspronkelijk besluit, wordt in het reglement het *primaire besluit* genoemd (1.2). Het besluit dat door de classis wordt genomen op het ingestelde appel is dan het *appelbesluit* (1.3).

We weten nu waartegen appel kan worden ingesteld. Maar wie kan appel instellen? Dat wordt geregeld in artikel 4.1, waar staat dat iedere *belanghebbende* appel kan instellen tegen een besluit. Wie dat is, wordt geregeld in artikel 1.4 waar het begrip belanghebbende wordt gedefinieerd. Artikel 1.4 kent drie categorieën belanghebbenden.

Allereerst leden. Het betreft zowel doopleden als belijdende leden. Nodig is wel dat zij in hun belang zijn getroffen. "Het in het belang zijn getroffen" door een besluit is een wat eigentijdse formulering, die ook aansluit bij het wereldlijke recht, voor wat in artikel 31 van de Kerkorde wordt omschreven als "bezwaard zijn" door een besluit. Een gemeentelid zal al heel snel in zijn belang zijn getroffen door elk besluit van de eigen kerkenraad. Als het gaat om principiële zaken geldt dat ook voor besluiten van andere kerkenraden en van meerdere kerkelijke vergaderingen. Maar, wanneer een kerkenraad van een gemeente 150 kilometer verderop besluit afwijzend te reageren op het verzoek van een gemeentelid - geen familie - om toekenning van een eigen parkeerplek wordt het wel lastiger om het belang - het bezwaard zijn, zo u hecht aan die formulering - hard te maken. Ook voor kerkelijke vergaderingen geldt het belang vereiste. Wat dat betreft worden zij op één lijn gesteld met (doop en belijdende) leden.

Voor personen die geen lid zijn, geldt een hogere drempel. De desbetreffende persoon moet "rechtstreeks door een besluit worden getroffen" en daarin "in redelijkheid niet kunnen berusten". Deze bepaling biedt de meerdere vergadering ruimte om van geval tot geval te beoordelen of iemand het recht van appel heeft. Aan welke situaties moet gedacht worden? Het komt mij voor dat het meestal zal gaan om personen die betrokken zijn bij de plaatselijke gemeente waarin het besluit is genomen, bijvoorbeeld meelevenenden, familieleden van leden, of ex-leden. Daarnaast heeft het besluit waartegen zij opkomen hen echt geraakt, en is dat ook voorstelbaar. Bij de behandeling van het reglement ter synode is het voorbeeld gebruikt van de organist die, als niet lid, jarenlang naar

ieders tevredenheid de gemeentezang heeft begeleid, maar die moet plaatsmaken voor de niet bijzonder getalenteerde twaalfjarige dochter van de nieuwe predikant. De organist is geen lid, maar wel betrokken bij de gemeente en bovendien rechtstreeks door dat besluit getroffen, terwijl ook heel voorstelbaar is dat hij daarin niet zomaar wil berusten. Voor dat soort situaties van onrecht biedt artikel 1.4 een opening. Niet voor de RD-lezer - lid van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland - die, hoogst verontrust door wat hij in zijn dagblad leest over het besluit van de kerkenraad van de CGK te X om de HSV in de eredienst te gaan gebruiken, appel instelt tegen dat besluit.

Ik vraag, ten slotte, nog aandacht voor het begrip “verweerder” (1.6). De kerkelijke vergadering die het primaire besluit neemt waartegen appel wordt ingesteld, is de verweerder. Dat zal meestal de kerkenraad en soms de classis zijn, af en toe ook de gs. Het gaat dan om de kerkelijke vergadering die het primaire besluit heeft genomen. Die kerkelijke vergadering blijft de gehele procedure verweerder. Dus ook wanneer er na het appelbesluit opnieuw in appel wordt gegaan. Dat is een verschil met vroeger, toen de kerkelijke vergadering die het appelbesluit nam verweerder werd als tegen dat appelbesluit appel werd ingesteld. Om het concreet te maken. Broeder B(ezwaard) komt bij de classis in appel tegen het besluit van zijn kerkenraad. Hij krijgt bij de classis ongelijk en gaat naar de ps. Bij de classis is de kerkenraad de verweerder. Onder de oude regeling viel de kerkenraad in de procedure bij de ps weg. De classis werd in die procedure verweerder. Dat is niet meer zo; de kerkenraad blijft verweerder en moet in de gelegenheid worden gesteld in de procedure bij de gs zijn mening te geven (9.4). Het is belangrijk daar als scriba van de roepende kerk van een gs opmerkzaam op te zijn (als afgevaardigde naar een ps waar een appelprocedure speelt trouwens ook).

Reikwijdte

In artikel 2 is beschreven voor welke kerkelijke procedures de appelregeling geldt. Het antwoord kan kort zijn: voor alle appelprocedures bij classis, ps en gs (2.1), ook wanneer het gaat over de uitoefening van de kerkelijke tucht of de positie van ambtsdragers (2.2). Ten slotte geldt de regeling ook voor revisieverzoeken.

Voorkomen is beter dan genezen

Als het tot een appelprocedure komt, zijn er eigenlijk alleen maar verliezers, hoe het appelbesluit ook uitpakt. Daarom is het maar beter om te proberen een appelprocedure te voorkomen. Natuurlijk kun je als kerkenraad niet alleen maar besluiten nemen waarmee iedereen het eens is. In veel appelprocedures gaat het echter, leert de praktijk, niet eens zozeer om wat er is besloten, maar om hoe het is besloten. De appellant voelde zich niet serieus genomen en/of niet gehoord. Artikel 3 bevat een aantal regels voor de totstandkoming van besluiten. De bedoeling van die regels is te bevorderen dat besluiten zorgvuldig tot stand komen, zodat het in de appelprocedure niet meer hoeft te gaan over het hoe van het besluit, maar over het wat, over de inhoud in plaats van over de procedure. Eigenlijk zijn het heel voor de hand liggende regels. Je hoeft geen jurist of kerkrecht deskundige te zijn om ze te verzinnen. Toch wordt er in de praktijk lang niet altijd de hand aan gehouden. Laten we de regels eens wat nader bezien.

Kerkelijke vergaderingen moeten hun besluiten nemen na goede voorbereiding en met verwerking van vroegere besluitvorming (3.1). Dus, geen overhaaste beslissingen. Daar komen vaak problemen uit voort. De regel “eerst tot tien tellen voor je wat besluit” geldt ook voor kerkelijke vergaderingen. En, het is ook wel zo verstandig om na te gaan of er over het onderwerp van het besluit al niet eerder wat besloten is. En als dat zo is, of een nieuw besluit dan wel nodig is, dan wel waarom het anders

zou moeten uitvallen.

Als het gaat om besluiten over ambtsdragers die nadelig zijn voor die ambtsdragers (een besluit tot schorsing bijvoorbeeld), moet de ambtsdrager in de gelegenheid worden gesteld zich over het voornemen tot dat besluit uit te laten (3.2). Hetzelfde geldt voor besluiten betreffende de uitoefening van de kerkelijke tucht. Deze regel vloeit voort uit het in het vorige artikel besproken kernbeginsel van hoor en wederhoor. Ingrijpende maatregelen neem je niet zonder degene die het aangaat te hebben gehoord, of in de gelegenheid te hebben gesteld zich te doen horen. Op die manier wordt ook voorkomen dat wordt besloten op basis van eenzijdige informatie. Schending van de in artikel 3.2 neergelegde regel zal er in de meeste gevallen toe leiden dat het besluit niet in stand kan blijven. De kerkelijke vergadering zal zijn werk opnieuw moeten doen en de betrokkene alsnog moeten horen alvorens te beslissen.

Vooruitblik

In een volgend artikel komt - eindelijk - de appelprocedure zelf aan de orde. Hoe kom je in appel, aan welke vereisten moet een appelschrijven voldoen en wat moet de kerkenraad van de roepende kerk / het moderamen van de kerkelijke vergadering doen om de behandeling van een appel vlot te laten verlopen.

De kerkelijke appelprocedure (3)

Inleiding

In het eerste artikel is aandacht besteed aan de achtergronden en uitgangspunten van de nieuwe appelprocedure. In het tweede artikel ben ik ingegaan op de eerste bepalingen uit het appelreglement, de artikelen 1 tot en met 3. In artikel 3 zijn regels gegeven over de totstandkoming van besluiten. Mijn stelling was dat veel problemen voorkomen zouden worden, of in elk geval beter hanteerbaar zouden zijn, wanneer kerkelijke vergaderingen zich aan die regels - pas besluiten na een goede voorbereiding en na toepassing van hoor- en wederhoor - zouden houden.

In dit artikel ga ik in op de vraag hoe appel moet worden ingesteld en hoe een kerkelijke vergadering een ingesteld appel moet ontvangen. Het gaat dan om de artikelen 3 (gedeeltelijk), 4 en 5 van het appelreglement.

Het instellen van appel

Wie appel instelt moet daar wel wat voor doen. Je kunt “niet zo maar even” in appel komen tegen een beslissing van een kerkelijke vergadering. Zo’n beslissing heeft een serieus karakter. Artikel 31 van de kerkorde brengt dat tot uitdrukking door aan te geven dat wat een kerkelijke vergadering uitspreekt “voor vast en bondig [zal] worden gehouden, tenzij bewezen wordt dat dit in strijd is met het Woord van God, de belijdenis of de kerkorde”. Als je tegen zo’n uitspraak ingaat, mag er dus wel wat van je worden verwacht. Je moet je daar goed op voorbereiden. Een goed voorbereid en goed onderbouwd appelschrift komt de behandeling van het appel trouwens ook ten goede. Een kerkelijke vergadering die maar ongeveer moet raden waar het de appellant om gaat, valt niet te benijden.

Vandaar dat artikel 4 eisen stelt aan het indienen van appel. In artikel 5 wordt geregeld wat de gevolgen zijn wanneer niet aan die eisen is voldaan. Voordat we aan die eisen toekomen, is het goed om te vermelden wie appel kan instellen tegen een besluit. Artikel 4.1 bepaalt dat “iedere belanghebbende” appel kan instellen. Wie belanghebbend is, is geregeld in het al besproken artikel

1.3. Bij twijfel of iemand die appel instelt wel belanghebbende is, geeft artikel 1.3 dus de doorslag. Dat komt vaker voor in het reglement: dat je voor de uitleg van de ene bepaling in de andere bepaling moet zoeken. Het is goed om daar rekening mee te houden.

Artikel 4 geeft eerst aan dat je pas appel kunt instellen tegen een schriftelijk meegedeeld besluit, niet tegen een mondeling meegedeeld besluit dus. Als een kerkenraad (maar het geldt ook voor classis) wel iets heeft besloten maar dat niet op papier heeft gezet, kun je er nog geen appel tegen instellen. Dat zou problemen kunnen geven wanneer de kerkenraad/classis het besluit ook niet op papier wil zetten. Artikel 4.2 tackelt dat probleem. Als er wel een besluit is genomen, maar het wordt niet op papier gezet, kun je daarals belanghebbende om verzoeken. Het besluit wordt dan, naar mag worden aangenomen, alsnog op schrift gesteld (in een brief aan de belanghebbende, of bijvoorbeeld in het kerkblad. Gebeurt dat niet binnen vier weken, dan kan de belanghebbende ook tegen een niet op schrift gesteld besluit in appel komen.

Dat laatste moet wel tijdig gebeuren. De appeltermijn bedraagt één maand na dagtekening van het besluit voor personen en kerkenraden (artikel 3.4). Voor andere kerkelijke vergadering gaat de termijn van één maand pas lopen na de eerstvolgende vergadering van de kerkelijke vergadering die in appel wil komen. Dat klinkt ingewikkelder dan het is: wanneer een classis bijvoorbeeld in appel wil komen tegen een besluit van een ps, dan gaat de termijn van één maand niet lopen na de datering van het besluit van de ps, maar na de eerstvolgende classisvergadering. Op die manier wordt voorkomen dat de appeltermijn al voorbij is wanneer de classis haar eerstvolgende vergadering heeft (dat is meestal meer dan één maand na een vergadering van een ps).

Een appel moet niet alleen tijdig worden ingesteld, het moet ook schriftelijk gebeuren en bij de roepende kerk van de kerkelijke vergadering die over het appel moet oordelen. De appellant moet een afschrift van het appelschrift naar de verweerder (de kerkenraad of de meerdere kerkelijke vergadering waartegen het appel zich richt), zegt artikel 4.3.

Bovendien moet het appelschrift ook aan een aantal inhoudelijke eisen voldoen. Die staan vermeld in artikel 4.4. In het appelschrift moet worden aangegeven tegen welk besluit het zich richt en wat de korte inhoud van dat besluit is. Vervolgens moet het appelschrift vermelden wat de gronden zijn van het appel. Uit het appelschrift moet duidelijk worden dat en waarom het besluit in strijd is met Schrift, belijdenis en/of kerkorde. Een appellant kan dan ook niet volstaan met de stelling dat hij het oneens is met een besluit. Hij zal ook moeten aangeven waarom hij het niet eens is met dat besluit. Bij de motivering zal hij aansluiting moeten zoeken bij de drie appelgronden van artikel 31 KO, Schrift, belijdenis en kerkorde. Terzijde merk ik op dat deputaten kerkorde en kerkrecht van de laatste gs de opdracht hebben gekregen zich te bezinnen op uitbreiding van deze appelgronden. Naar verwachting zullen deputaten de gs van 2016 een voorstel doen tot uitbreiding. Vooralsnog gaat het echter om de genoemde drie gronden.

Opschortende werking

Uit het voorgaande volgt dat aan een appel diverse eisen worden gesteld. Het moet tijdig worden ingesteld (niet te vroeg en niet te laat), bij het juiste adres (de roepende kerk van de vergadering die over het appel beslist), in de juiste vorm (schriftelijk) en met de juiste inhoud (aanduiding van het bestreden besluit en vermelding van de appelgronden).

Die vereisten zijn niet alleen terecht om de al vermelde redenen, maar ook vanwege een ingrijpend effect van een appel. Het appel tegen een primair besluit (het besluit van de eerste kerkelijke

vergadering) heeft opschortende werking (artikel 4.5). Het mag dus niet worden uitgevoerd. Die opschortende werking duurt voort totdat het appel is afgewezen. Wordt het appel gegrond verklaard, dan duurt de opschortende werking voort totdat een nieuw besluit is genomen door de kerkelijke vergadering die het primaire besluit had genomen. Wordt ook tegen dat nieuwe besluit weer appel ingesteld, dan heeft dat appel opnieuw opschortende werking.

Een appel heeft maar eenmaal opschortende werking. De opschortende werking eindigt wanneer op het appel is beslist en het appel ongegrond is verklaard. Wanneer het appel gegrond is verklaard, eindigt de opschortende werking wanneer een nieuw primair besluit is genomen. Als ook tegen dat nieuwe primaire besluit weer appel wordt ingesteld, eindigt de opschortende werking als op het appel tegen dat nieuwe besluit is beslist.

Als het niet (meteen) goed gaat

Bij zoveel eisen, kan het gebeuren dat er wat mis gaat. Een appel wordt te laat ingesteld, of is niet gemotiveerd. Wat zijn daarvan de gevolgen? De hoofdregel is neergelegd in artikel 5.1. Zo'n appel is niet-ontvankelijk. Het wordt niet inhoudelijk behandeld. Mij valt op dat het begrip niet-ontvankelijk op kerkelijke vergaderingen nogal eens oneigenlijk wordt gebruikt, ook voor situaties dat een appel inhoudelijk niet juist is. Het is goed om het begrip (niet-) ontvankelijk te reserveren voor de in artikel 3 en 4 vermelde vereisten van tijdigheid en inhoud van een appel. Ieder appel dat daaraan voldoet, ook al is het inhoudelijk nog zo zwak, is ontvankelijk.

Maar, als niet aan alle eisen is voldaan, valt dan altijd, en meteen, het doek? Nee, dat is niet altijd het geval. Artikel 5 voorziet in een aantal escapes. Allereerst kan een buiten de termijn van één maand ingediend appel toch ontvankelijk worden verklaard (artikel 5.2). Dat is het geval wanneer het een appel van een persoon (dus niet een kerkelijke vergadering) betreft tegen een besluit dat, in strijd met artikel 3.3, niet vermeldt dat en gedurende welke termijn er appel tegen kan worden ingesteld. Dan is wel nodig dat aannemelijk is dat degene die het appel instelt door het achterwege blijven van die melding is geschaad. Wie er een een gewoonte van maakt tegen alle besluiten van zijn kerkenraad appel in te stellen, weet na een paar keer echt wel dat de appeltermijn één maand bedraagt. Als dat een keer niet op het besluit is vermeld, is zo'n beroepsappellant' daardoor niet gedupeerd.

Het kan ook zo zijn dat het appelschrift niet voldoet aan de hiervoor besproken inhoudseisen. De appellant krijgt dan een termijn van vier weken om alsnog de gronden van het appel te vermelden (artikel 5.5). Laat hij die termijn ongebruikt, dan kan zijn appel alsnog niet-ontvankelijk worden verklaard. Hetzelfde geldt voor het achterwege blijven van het versturen van een afschrift van het appelschrift aan de verweerder. Ook die omissie kan hersteld worden binnen vier weken (artikel 5.4). Het is wel van belang te bedenken dat die hersteltermijn pas gaat lopen nadat de appellant daarvan officieel in kennis is gesteld.

Een goede voorbereiding bespaart veel tijd

In de praktijk wordt pas tijdens de kerkelijke vergadering beoordeeld of een appel ontvankelijk is. Dat is ook logisch omdat de beslissing over de ontvankelijkheid een beslissing over het appel is, en zo'n beslissing nu eenmaal is voorbehouden aan de vergadering. Het is jammer van de tijd en moeite wanneer pas tijdens de vergadering wordt vastgesteld dat niet aan de inhoudseisen voor een appel is voldaan. De vergadering kan dan niet door, maar moet dan wachten op het verstrijken van de appeltermijn van vier weken voordat inhoudelijk over het appel kan worden gesproken. Het verdient

dan ook aanbeveling dat de roepende kerk van de kerkelijke vergadering meteen na binnenkomst van een appelschrift beoordeelt of het appelschrift voldoet aan de vereisten en, zo niet, een termijn van vier weken voor herstel geeft. Bij onduidelijkheid over de tijdigheid van het appel kan alvast een toelichting worden gevraagd aan de appellant: bevatte het besluit een vermelding van de appeltermijn en waarom is de appellant daardoor geschaad? Steeds meer classes hebben een permanente scriba, aan wie die taak kan worden gemandateerd. Als dan de vergadering plaatsvindt, kan er meteen een oordeel worden gegeven over de ontvankelijkheid en kan de vergadering zich bezighouden met de inhoud van het appel. Daarover in een volgend artikel meer.

De kerkelijke appelprocedure (4)

Inleiding

Zoals we hebben gezien, moet een appelschrift aan nogal wat vereisten voldoen om ontvankelijk te zijn. Als er (eventueel na aanpassingen) een ontvankelijk appelschrift ligt, moet de kerkelijke vergadering aan de slag. In dit artikel ga ik in op de vraag wat er dan van de kerkelijke vergadering wordt verwacht. Ik zal dat doen door de toepasselijke bepalingen uit de appelregeling te bespreken.

Wellicht dat het artikel gemakkelijker te volgen is wanneer de lezer de tekst van het appelreglement bij de hand heeft, zodat de verwijzingen naar dat reglement ook kunnen worden gevolgd.

Ik ga er in dit artikel (gemakshalve) vanuit dat die kerkelijke vergadering de classis is en dat het appel zich dus richt tegen een besluit van een kerkenraad. Maar wat voor de behandeling van het appel door een classis geldt, geldt in beginsel ook voor de behandeling van een appel door de ps en de gs.

Vorbereiding

Artikel 6 van het appelreglement bevat drie regels voor de voorbereiding van het appel. De eerste regel betreft de beoordeling van de ontvankelijkheid en is besproken in het vorige artikel.

De tweede regel is neergelegd in artikel 6.2 van het reglement en houdt in dat de kerkelijke vergadering ter voorbereiding op het appel een *commissie* kan instellen. Zoals we in het eerste artikel zagen, is het uitgangspunt dat het beslissen over kerkelijke appelen een ambtelijke verantwoordelijkheid is, die is neergelegd bij de kerkelijke vergaderingen. Dat betekent niet dat het gehele besluitvormingstraject zich op een kerkelijke vergadering zou moeten afspelen. De kerkelijke vergadering kan de voorbereiding van de beslissing op het appel delegeren aan een commissie. Die commissie wordt door de vergadering benoemd en bestaat uit minstens drie leden, waarvan het merendeel is afgevaardigd naar de vergadering (zie artikel 1.7). Er kunnen dus 'buitenstaanders' in de commissie worden benoemd, maar die buitenstaanders mogen niet de meerderheid vormen van de commissie. Door deze bepaling wordt de ambtelijke inbedding van de beslissing op het appel gewaarborgd.

De derde regel vinden we in artikel 6.3. Die regel is betrekkelijk nieuw en houdt in dat de kerkelijke vergadering de verweerder (dat is de kerkenraad die het besluit heeft genomen waartegen appel is ingesteld) kan verzoeken een verweerschrift in te dienen. In dat verweerschrift reageert de kerkenraad op het appel. Op die manier beschikt de kerkelijke vergadering aan het begin van de appelprocedure over de (schriftelijk vastgelegde) standpunten van beide bij het appel betrokken partijen. Dat is niet alleen praktisch - als het goed is wordt duidelijk waar het nu eigenlijk over gaat, waar het probleem zit -, maar komt ook tegemoet aan het beginsel van hoor en wederhoor, een beginsel dat, zoals we in eerdere artikelen zagen, een belangrijk beginsel is in de appelprocedure.

Ik heb de indruk dat er nog weinig gebruik wordt gemaakt van de mogelijkheid om verweerder te vragen een verweerschrift te schrijven. Het verdient aanbeveling dat standaard wel te doen, bij voorkeur in een zo vroeg mogelijk stadium van de procedure, zodat de vergadering als de zaak voor de eerste keer dient een ontvankelijk appel en een verweerschrift heeft. Als die stukken er zijn, kan goed worden ingeschat hoe de zaak het beste kan worden behandeld.

Commissiewerk

In artikel 7 van het appelreglement is uitvoerig beschreven hoe de commissie haar werk kan doen. Uitgangspunt is dat de commissie alles doet wat nodig is ter voorbereiding op een adequate behandeling van het appel door de kerkelijke vergadering (artikel 7.1). De commissie heeft dus veel vrijheid.

Artikel 7 besteedt vooral veel aandacht aan het horen van partijen. De commissie bepaalt of zij partijen wil horen. De commissie is daartoe niet verplicht. In artikel 7.2 is vastgelegd dat de commissie appellant en verweerder “indien nodig” hoort. Naar mijn mening zou een commissie het horen van partijen niet te gemakkelijk achterwege moeten laten. Een gesprek met een appellant biedt een unieke mogelijkheid om na te gaan wat nu echt het probleem is, een eventueel onjuiste indruk van de appelland (“het zal wel een zeurpiet zijn”) te corrigeren, misverstanden uit de wereld te helpen en om relevante feiten te achterhalen. Het is mijn ervaring als rechter - en die ervaring deel ik met mijn collega's - dat ik geregeld na een zitting heel anders tegen een zaak aankeek dan voor de zitting, toen ik alleen maar over het dossier beschikte. Een mondelinge behandeling draagt trouwens niet alleen bij aan een beter beeld van de zaak en daardoor aan goede beslissing, maar is voor de appelland zelf ook waardevol. Als een mondelinge behandeling goed is verlopen, heeft de appelland na de mondelinge behandeling het gevoel dat hij echt ‘gehoord’ is, dat hem ‘recht is gedaan’, ook als de beslissing negatief voor hem uitpakt.

Als partijen worden gehoord, geldt het volgende. Ze worden zo mogelijk in elkaars aanwezigheid gehoord. Van het horen wordt een verslag opgesteld, dat in concept naar beide partijen wordt gestuurd voor commentaar. De commissie verwerkt het commentaar als het terecht is in het definitieve verslag. Het commentaar van partijen wordt aan het definitieve verslag toegevoegd, zodat de kerkelijke vergadering daarvan kan kennisnemen (artikel 7.7). Appelland mag zich laten bijstaan door een woordvoerder.

Als de commissie appelland niet hoort, moet ze hem wel in de gelegenheid stellen schriftelijk te reageren op het verweerschrift.

Artikel 7.3 bevat een regeling voor de situatie dat de appelland aangeeft niet in staat te zijn gehoord te worden. Dan kan eenmalig uitstel worden verleend. Is de appelland dan nog niet hersteld, kan hij zich laten vertegenwoordigen, of kan hij schriftelijk reageren op het verweerschrift.

De artikelen 7.5 en 7.6 bevatten een regeling voor het horen van getuigen en het inschakelen van deskundigen.

Nadat de commissie partijen (en eventueel getuigen en/of deskundigen) heeft gehoord, stelt ze een rapport op van haar bevindingen. Dat rapport bevat allereerst een feitelijk deel. In dat deel geeft de commissie aan wat ze heeft gedaan en welke feiten zij heeft vastgesteld. Dat deel van het rapport stuurt de commissie in concept naar beide partijen. Die mogen daarop reageren. De commissie kan de reacties verwerken in het definitieve rapport. De reacties van partijen worden ook weer bij het rapport gevoegd.

Het rapport bevat vervolgens een advies over de gegrondheid van het appel. In dat advies gaat de commissie in op het appel en geeft de commissie, zo gemotiveerd mogelijk, aan waarom het appel wel of niet gegrond is. Het is belangrijk dat de commissie probeert inhoudelijk in te gaan op de argumenten van de appelland. Er is niets zo frustrerend voor iemand die in appel gaat als een afwijzing van het appel zonder dat wordt aangegeven waarom het appel ongegrond is. Ten slotte bevat het advies, indien mogelijk, al een conceptbeslissing.

Besluitvorming

Als de commissie haar werk goed heeft gedaan en bovendien partijen al heeft gehoord, kan de classis snel tot een besluit komen, althans wanneer de classis het besluit van de commissie overneemt. De classis kan in dat geval verwijzen naar het rapport van de commissie (artikel 8.8). Dat rapport - het gaat dan om het hele rapport - moet dan aan het besluit van de classis worden gehecht. Als de classis dat laatste niet wil - bijvoorbeeld omdat het rapport vertrouwelijke informatie bevat -, zal de classis zelf een besluit moeten formuleren. De classis kan voor de inhoud van dat besluit natuurlijk putten uit het rapport.

Als er geen commissie is ingesteld, moet de classis het werk van de commissie zelf doen. In dat geval hoort zij ook zelf beide partijen, als zij partijen wil horen (artikel 8.2 in combinatie met 7.2). Ook de classis kan getuigen horen en deskundigen benoemen (artikel 8.4). Als er wel een commissie is ingesteld, zullen appelland en verweerder niet aanwezig zijn bij de behandeling van het appel door de classis. Zij zullen in de meeste gevallen immers al door de commissie zijn gehoord.

Belangrijk is dat de afgevaardigden van verweerder niet aanwezig zijn bij de beraadslagingen over het besluit (artikel 8.3). Zij moeten de zaal waar de classis vergadert dus verlaten. Aan hen mogen ook geen verhelderingsvragen worden gesteld, zoals (in elk geval tot voor kort) gebruikelijk was. Het horen van maar een partij is in strijd met het beginsel van hoor en wederhoor. Dat geldt ook wanneer het vragen over de feiten betreft. Het is goed mogelijk dat partijen daar nu juist over verschillen en dan wordt de partij die als enige over de feiten wordt gehoord op voorsprong gezet. Bovendien tast het de onafhankelijkheid van de vergadering die op het appelbesluit beslist aan wanneer die vergadering, buiten de andere partij om, aan een partij vragen stelt over het appel. Als de classis toch onbeantwoorde vragen heeft, dient zij beide partijen in de gelegenheid te stellen zich over die vragen uit te laten. Dat kan via de commissie gebeuren, als er een commissie is ingesteld. Eventueel kan alsnog een commissie worden benoemd.

Hoger beroep

Het besluit van de classis wordt naar beide partijen gestuurd. Die kunnen dan in beroep tegen het appelbesluit. Artikel 9 regelt dat 'hoger beroep'. In artikel 9.3 is neergelegd dat de procedure in hoger beroep grotendeels verloopt als een gewone appelprocedure. Ik kan daar dan ook kort over zijn. Ik volsta met de opmerking dat de partijen bij het eerste appel - in veel gevallen kerkenraad en gemeentelid - ook in hoger beroep partij blijven. Dat betekent dat de kerkelijke vergadering die over het hoger beroep oordeelt tegenover die beide partijen hoor en wederhoor moet toepassen. Om dat concreet te maken: als een gemeentelid in appel komt tegeneen besluit van de kerkenraad, bij de classis ongelijk krijgt en naar de ps gaat, is ook de kerkenraad partij in de procedure bij de ps. De ps moet de kerkenraad ook in de gelegenheid stellen een verweerschrift in te dienen (artikel 9.4). Andersom - het gemeentelid krijgt gelijk en de kerkenraad gaat in beroep bij de ps - geldt hetzelfde: het gemeentelid is ook partij bij de ps en krijgt gelegenheid een verweerschrift in te dienen.

Ten slotte

In het volgende, en laatste, artikel zal ik ingaan op de eisen waaraan een appelbesluit inhoudelijk moet voldoen (wanneer is een appel nu wel of niet gegrond en wie moet wat bewijzen) en zal ik een voorzet doen voor een eenvoudig model.

De kerkelijke appelprocedure (5)

Inleiding

In de vorige artikelen is veel aandacht besteed aan de procedure die leidt tot het besluit op een appel; tegen welke besluiten kan appel worden ingesteld, waaraan moet een appel voldoen en hoe wordt een besluit op het ingediende appel voorbereid. Het wordt tijd om nu in te gaan op het appelbesluit zelf.

Rechtsregels en feiten

Rechtspreken is wat anders dan het formuleren van abstracte beginselen. Dat geldt in het gewone recht, het geldt ook in het kerkrecht. Degene die rechtsprekt moet eerst de relevante feiten vaststellen en op deze feiten de toepasselijke rechtsregels toepassen. Het resultaat daarvan is een uitspraak, die - als het goed is - recht doet in het concrete geval. Als de feiten niet juist zijn vastgesteld, kan een uitspraak klinken als een klok, juridisch zeer doorwrocht ogen, maar dan is het nog een onjuiste uitspraak. En andersom, als de feiten goed zijn vastgesteld, maar op die feiten een verkeerde rechtsregel is toegepast, is het resultaat onder de maat. Ook dan is er geen recht gedaan.

Het is belangrijk om het onderscheid tussen de feiten en het recht, de rechtsregels, steeds voor ogen te houden. Dat is vooral daarom van belang, omdat feiten zich lenen voor bewijs, rechtsregels niet. Feiten zijn voor menselijke waarneming vatbaar, je kunt ze vaststellen. Bij rechtsregels ligt dat minder duidelijk. Je kunt ze, wanneer ze zijn vastgelegd in een boek, weliswaar opzoeken en aantonen dat ze 'bestaan' - "hier staat het" -, maar zo gemakkelijk gaat dat meestal niet. Vaak vragen rechtsregels om interpretatie, zeker wanneer ze moeten worden toegepast op een concrete situatie. Feiten liggen, zou je kunnen zeggen, in het domein van partijen. Die 'zijn erbij geweest', degene die rechtsprekt niet. Hij is afhankelijk van hetgeen partijen over de feiten aanvoeren. De rechtsregel ligt daarentegen in het domein van degene die rechtsprekt. Het is zijn taak om nadat de feiten zijn vastgesteld, uit te zoeken welke rechtsregels op deze feiten van toepassing zijn en wat daarvan het resultaat is. In het kerkrecht zijn de rechtsregels de appelgronden, Schrift, belijdenis en kerkorde. Als de feiten zijn vastgesteld wordt op basis van deze rechtsregels beoordeeld of het appel gegrond is.

Bewijs

In het verlengde van wat hiervoor is geschreven, ligt het voor de hand dat de bewijslast ten aanzien van de feiten op de appellant rust (artikel 8.6 laatste volzin). Dat begrip bewijslast is niet op zijn plaats waar het de rechtsregels betreft. Die regels lenen zich, als gezegd, minder voor bewijs. Bovendien liggen ze in het domein van de kerkelijke vergadering die op het appel beslist. Van de appellant mag verwacht worden dat hij zo goed mogelijk aangeeft waarom het besluit, gelet op de relevante feiten, in strijd is met de kerkelijke rechtsregels, maar als hij bij de formulering van die rechtsregels wat over het hoofd ziet, betekent dat nog niet dat het appel om die reden ongegrond is. Van de kerkelijke vergadering mag verwacht worden, dat ze (bij uitstek) de kennis en kunde heeft om zelf het recht op de vastgestelde feiten toe te passen. Zoals in het burgerlijke recht de rechter

verplicht is ambtshalve (dat wil zeggen zelfstandig en zonder dat daar door partijen om is verzocht) de rechtsgronden aan te vullen, is de kerkelijke rechter verplicht om ruimhartig te beoordelen of op basis van de vastgestelde feiten het appel slaagt, ook wanneer de appellant niet precies de goede Bijbelse onderbouwing heeft gegeven of de juiste kerkordebepaling genoemd. Wellicht vergis ik me, maar ik heb de indruk dat het aan die ruimhartigheid in het verleden wel wat ontbroken heeft en is een appel weleens ongegrond verklaard omdat appellant met zijn appelschrift niet had 'bewezen' dat het bestreden besluit in strijd met Schrift, belijdenis of kerkorde was. Dat 'gebrek aan bewijs' zat 'm dan niet in de feiten - die stonden wel vast -, maar in de gebrekkige onderbouwing van de rechtsgronden (er waren wel gronden aangevoerd), terwijl de kerkelijke vergadering zelf er geen blijk van gaf te hebben onderzocht of die onderbouwing wel te geven was.

Een voorbeeld

Het is wellicht goed de vorige paragraaf met een voorbeeld te illustreren. Gemeentelid A komt in beroep tegen de benoeming van br. B tot ouderling, nadat B tot ouderling is verkozen. Volgens hem heeft B gestolen. De kerkenraad heeft het bezwaar van A onderzocht en ongegrond gevonden. B heeft niet gestolen. A gaat in appel bij de classis. Hij stelt dat B heeft gestolen en dat hij dat kan bewijzen. Het "hoort niet" dat zo iemand ouderling is, "dat is on-Bijbels", voert A aan. De classis benoemt een commissie, die getuigen hoort. Er zijn drie getuigen die B 's nachts met een juten zak op zijn rug uit een woning hebben zien klimmen. Uiteindelijk geeft B voor de commissie zelf ook toe, dat hij heeft ingebroken.

In deze situatie bestaat over de feiten geen verschil van mening meer. Die staan vast. Het door A gedane Schriftberoep is, minst genomen, nogal mager. Het lijkt me toch niet juist om als de door A aangevoerde feiten vaststaan het appel af te wijzen met de overweging dat A niet heeft bewezen dat het besluit in strijd is met Schrift, belijdenis en kerkorde. A heeft bewezen wat hij moest bewijzen en het is nu aan de classis om aan de hand van Schrift, belijdenis en kerkorde zelf te beoordelen of het besluit van de kerkenraad om B te benoemen wel juist is, ongeacht de door A tegen dat besluit aangevoerde rechtsregels.

Als de getuigen elkaar zouden hebben tegengesproken, ligt het anders. De classis kan dan tot het oordeel komen dat niet bewezen is dat B heeft gestolen en het beroep om die reden afwijzen.

Motivering

Er is nog een reden waarom het belangrijk is dat de kerkelijke vergadering ruimhartig is in het zelfstandig onderzoeken en bespreken van rechtsregels. Die reden is gelegen in wat ik in het eerste artikel in de reeks heb omschreven als de behoefte aan 'procedurele rechtvaardigheid'. Wanneer een appellant ongelijk krijgt omdat hij niet de goede rechtsregel heeft aangevoerd terwijl niet is onderzocht of hij, op grond van een niet door hem aangevoerde rechtsregel, materieel wel gelijk had, is dat uitermate onbevredigend voor de appellant. Die zal niet de overtuiging hebben gekregen dat hem is recht gedaan. En terecht, want er is uiteindelijk ook geen recht gedaan, doordat niet de goede rechtsregel op de feiten is toegepast. In het voorbeeld van de vorige paragraaf: als de classis het appel afwijst vanwege een onvoldoende onderbouwing van de appelgronden heeft zij niet tot op de bodem uitgezocht of B, die een inbraak heeft gepleegd en dat aanvankelijk ook heeft ontkend, wel terecht tot ouderling is benoemd.

De procedurele rechtvaardigheid brengt ook mee dat de kerkelijke vergadering zo duidelijk mogelijk motiveert. Niets is zo onbevredigend als een summiere uitspraak, waarin je ook nog eens ongelijk krijgt en waarvan je bij lezing de indruk krijgt dat jouw argumenten niet serieus zijn genomen. Zo'n

uitspraak lokt een appel uit, of (misschien wel erger) leidt tot wantrouwen ten aanzien van de oprechtheid van de kerkelijke vergaderingen ('ze dekken elkaar daar toch alleen maar'). Goed motiveren is lastig. Ik volsta met een paar aanbevelingen:

- gebruik duidelijke taal in de directe rede. (Dus: geen "overwegende dat", "in aanmerking nemende dat", etc.);
- gebruik een logische volgorde. Het meest logisch is om eerst de procedure te schetsen (tegen welk besluit is appel ingesteld, wanneer en hoe is het appel behandeld), dan aan te geven welke feiten vaststaan, dan de bezwaren tegen het besluit (inhoudelijk!) te behandelen, waarbij de kerkelijke vergadering een summier onderbouwing dus mag aanvullen door op de vastgestelde feiten de kerkelijke rechtsregels toe te passen, en af te ronden met de conclusie;
- de motivering schrijf je voor degene die ongelijk krijgt. De andere partij is snel overtuigd. Het is dan ook belangrijk na te gaan waar 'de pijn' zit en om aan te geven waarom de beslissing desalniettemin zo uitvalt.

In veel appelbesluiten is er op het punt van de motivering nog de nodige winst te halen. Ik heb de indruk dat ze vaak formeel getoonzet zijn (vaak ook nog in de indirecte rede - de Hoge Raad is daar al decennia geleden vanaf gestapt) en ook nogal eens een weinig welwillende indruk maken; zuinig gemotiveerd, erg gespist op wat is aangevoerd aan argumenten.

In één geval kan de motivering erg kort blijven. De kerkelijke vergadering mag namelijk verwijzen naar het rapport van de commissie. Het besluit bestaat dan uit die verwijzing (artikel 8.8). Het commissierapport moet dan wel worden meegestuurd. Het gaat dan om het gehele rapport, niet alleen het feitelijk deel. Dat was al verstrekt (artikel 7.9). Uiteraard dient de kerkelijke vergadering er wel op toe te zien dat het commissierapport goed gemotiveerd is.

Nawerk

Het besluit wordt op schrift gesteld en aan beide partijen verstuurd (artikel 8.7). Op het appelbesluit zijn de algemene regels van besluiten van toepassing, die staan vermeld in artikel 3. Dat betekent dat in het appelbesluit moet worden vermeld binnen welke termijn en waar een rechtsmiddel (appel of revisie) tegen het besluit moet worden aangewend (artikel 3.3).

Partijen krijgen het verslag van de beraadslagingen van de kerkelijke vergadering ten aanzien van het appel niet (artikel 8.9). Dat is wel logisch, omdat in die beraadslagingen mogelijk verschillende opvattingen over het appel naar voren komen. Als de beslissing er eenmaal is, zijn die opvattingen niet van belang. Het is een beslissing van de gehele vergadering, niet van een aantal individuen. In het gewone recht geldt hetzelfde. Rechters spreken door hun vonnis. Aan dat vonnis kan een uitgebreide discussie in raadkamer zijn voorafgegaan. Mogelijk is met meerderheid van stemmen besloten. Partijen komen dat niet te weten – dat is het geheim van de raadkamer -, die moeten het doen met het vonnis. In het kerkelijke recht is dat niet anders.

De kerkelijke appelprocedure (slot)

Inleiding

In de vorige artikelen heb ik het appelreglement uitgebreid besproken. Het gevaar van zo'n bespreking is dat het nogal abstract blijft. "Echt weer zo'n juridische tekst, nodeloos ingewikkeld en als je het (met veel moeite) hebt gelezen, weet je nog niet wat er wordt bedoeld." Het zou maar zo een reactie kunnen zijn.

In het laatste artikel wil ik het wat concreter maken, door aan de hand van een casus een

voorbeeldtekst voor een appelbesluit te geven. Op deze manier wordt de serie ook verantwoord afgesloten; na een (in dit geval erg lange) uitleg, volgt de toepassing.

Uitgangspunten

Maar eerst geef ik nog een paar adviezen voor het schrijven van een uitspraak:

- schrijf zoveel mogelijk in begrijpelijk taal. Dat betekent onder meer dat geschreven wordt in de directe rede; dus geen “overwegende dat (zus)” en “in aanmerking nemende dat (zo)”;
- hanteer een heldere opbouw. De meest logische opbouw is: een weergave van de procedure, gevolgd door de ontvankelijkheid, de vastgestelde feiten, de wederzijdse standpunten, de bespreking van die standpunten en, ten slotte, de beslissing;
- bedenk dat u, uiteindelijk, schrijft voor degene die ongelijk krijgt. De ander zal al snel overtuigd zijn door de uitspraak. Het gaat erom de in het ongelijk gestelde partij zoveel mogelijk “mee te krijgen”. Probeer daarom in de uitspraak tot uitdrukking te brengen dat u hebt geprobeerd het standpunt van de in het ongelijk gestelde partij te begrijpen en serieus te nemen;
- neem een strikt onderscheid in acht tussen de uitspraak en het pastoraat. Er ‘valt’ weinig zo slecht als een stichtelijke opmerking van een orgaan dat je net in het ongelijk heeft gesteld.

Casus

Ik ga uit van de volgende casus. In de gemeente van Houten (ik heb expres een plaats genoemd waar geen CGK is) is het gebruikelijk dat de catechisanten na afloop van de catechisatie geld deponeren in een bus voor het zendingsproject van de gemeente. Ds. Waakzaam van de gemeente stelt vast dat er aan het eind van het catechisatie seizoen welgeteld € 8,95 in de bus zit en dat terwijl hij toch heeft vastgesteld dat vrijwel alle catechisanten wekelijks royaal een duit in het busje doen. Er moet iemand geld uit de bus hebben gehaald, meent hij. De verdenking valt op br. Koster, de koster van de gemeente, die net zijn 40-jarig kostersjubileum heeft gevierd. Bij navraag is ds. Waakzaam gebleken dat een gemeentelid br. Koster schichtig uit het catechisatielokaal heeft zien lopen. Op de vergadering van 8 mei 2014 wordt besloten br. Koster te ontheffen uit zijn functie. Dat besluit wordt vastgelegd in een brief aan br. Koster, die dan net vertrokken is voor een reis van twee maanden naar Canada. Als br. Koster na zijn terugkeer op 10 juli 2014 de brief leest, stuurt hij op 15 juli 2014 een brief aan de classis met de volgende inhoud:

“De kerkenraad van Houten heeft mij op 8 mei 2014 opeens ontslagen als koster wegens een beschuldiging van diefstal van zendingsgeld. Ik ben het daar niet mee eens. Ik heb geen geld uit de zendingsbus gehaald. Wie het wel heeft gedaan weet ik niet, maar ik in ieder geval niet. De bus staat gewoon in het catechisatielokaal en iedereen die in het kerkgebouw komt, kan er in theorie bij. Het is naar mijn mening niet christelijk om zo met iemand om te gaan. Waarom heeft de kerkenraad mij niet gevraagd hoe het kon dat de zendingsbus leeg was? Ik vraag u dan ook de kerkenraad terecht te wijzen.”

Voortraject

Als de (altijd attente) scriba van de roepende kerk deze brief ontvangt, ziet hij dat er een probleem is. De appeltermijn van vier weken is immers overschreden en het is niet duidelijk of br. Koster wel een afschrift van zijn appelschrift naar de kerkenraad van Houten heeft gestuurd. Bovendien is onduidelijk of het besluit van de kerkenraad wel op schrift is gesteld. De scriba vraagt br. Koster toe te lichten waarom hij niet eerder in appel is gekomen. Hij vraagt ook of br. Koster een afschrift van zijn appelschrift naar de kerkenraad heeft gestuurd, of de kerkenraad het besluit op schrift heeft

gesteld en, zo ja, of br. Koster dat besluit wil toesturen.

Br. Koster stuurt het besluit van de kerkenraad toe en schrijft dat hij pas na terugkeer van zijn vakantie van dat besluit kennis heeft genomen en toen zo snel mogelijk actie heeft ondernomen. Hij heeft naar prof. Selderhuis gebeld om te vragen wat hij moest doen en die heeft gezegd dat hij een brief naar de classis moest sturen. Ook schrijft hij dat hij zijn appelschrift nog niet naar de kerkenraad heeft gestuurd. Daarop stelt de scriba van de roepende kerk, met een verwijzing naar artikel 5.4, br. Koster in de gelegenheid zijn appelschrift alsnog naar de kerkenraad te sturen.

Op de classisvergadering van 12 oktober 2014 wordt vastgesteld dat de kerkenraad van Houten binnen de gestelde termijn een afschrift van het appelschrift heeft ontvangen. Ook wordt vastgesteld dat in de brief van de kerkenraad van 8 mei 2014 niet is vermeld dat binnen vier weken appel moet worden ingesteld (artikel 3.3 appelbesluit). De classis concludeert dat br. Koster ondanks de termijnoverschrijding ontvankelijk is (artikel 5.2 appelreglement)¹. Besloten wordt om geen classiscommissie in te stellen, maar de zaak op een vervolgvergadering te behandelen. Voor die vergadering wordt br. Koster uitgenodigd. De kerkenraad wordt gevraagd een verweerschrift in te dienen (artikel 6.3 appelreglement).

Het besluit

De classis neemt op de vervolgvergadering van 18 november 2014 het volgende besluit:

“Procedure

De kerkenraad van Houten (hierna: de kerkenraad) heeft in een brief van 8 mei 2014 aan appellant meegedeeld dat hij wordt ontheven uit zijn functie van koster op verdenking van diefstal van zendingsgeld.

Appellant heeft bij brief van 15 juli 2014 appel ingesteld tegen dit besluit. Hij heeft, desgevraagd, in een brief van 25 juli 2014 een toelichting gegeven op het tijdstip van het appel.

Appellant heeft, ook op 25 juli 2014, een afschrift van het appelschrift verstuurd naar de kerkenraad. In haar vergadering van 12 oktober 2014 heeft de classis het appel ontvankelijk verklaard.

De kerkenraad heeft een verweerschrift tegen het appel ingediend, dat in afschrift aan appellant is verstrekt.

De kerkenraad en appellant zijn op de vergadering van 18 november 2014 van de classis in elkaars tegenwoordigheid gehoord.

Ontvankelijkheid

Het appelschrift is (ruimschoots) later dan vier weken na het besluit van de kerkenraad ingediend.

Omdat in het besluit niet is vermeld wanneer en hoe appel moet worden ingesteld en appellant aannemelijk heeft gemaakt dat hij vanwege een reis naar het buitenland pas op 10 juli 2014 van het besluit heeft kennis genomen en hij vervolgens snel een appelschrift heeft ingesteld, zal de classis hem toch ontvangen in zijn appel (artikel 5.2 appelreglement).

Vaststaande feiten²

In deze zaak staat het volgende vast:

¹ In dit geval is verdedigbaar dat het appel ook ontvankelijk zou zijn geweest wanneer in de brief de termijn van vier weken was vermeld. Br. Koster heeft die brief immers niet binnen de appeltermijn ontvangen en kon niet eerder appel instellen.

² Hier worden alleen de feiten vermeld waarover geen discussie bestaat tussen partijen.

appellant was vanaf januari 1976 koster van de gemeente van Houten;
begin mei 2014 constateerde ds. Waakzaam dat de collectebus in het catechisatielokaal slechts € 8,95 bevatte;
dat bedrag was veel lager dan verwacht mocht worden aan het einde van het catechisatieseizoen;
ds. Waakzaam leidde daaruit af dat er geld was weggenomen uit de bus;
na navraag bij gemeenteleden door ds. Waakzaam viel de verdenking op appellant;
de kerkenraad heeft appellant in zijn vergadering van 8 mei 2014 ontheven uit de functie van koster;
appellant is voorafgaand aan dit besluit niet door de kerkenraad gehoord.

Standpunten van partijen

Appellant meent dat het besluit ten onrechte is genomen. De classis heeft uit het appelschrift en de door hem gegeven toelichting begrepen dat hij vindt dat de kerkenraad hem ten onrechte geen kans heeft gegeven zijn kant van het verhaal te doen en dat gij ontkent te hebben gestolen, zodat er onvoldoende grond is voor deze voor hem - hij is 40 jaar koster - ingrijpende beslissing. De kerkenraad voert aan dat alles erop wijst dat appellant het geld heeft weggenomen. Toen de verdenking ontstond, moest snel worden gehandeld - er gingen allerlei geruchten in de gemeente, met alle onrust van dien - en appellant verbleef in het buitenland zodat het niet mogelijk was hem te horen.

Beoordeling

De classis acht het appel gegrond. Uit de door de classis vastgestelde feiten blijkt dat appellant voorafgaand aan het besluit van de kerkenraad om hem uit de functie van koster te ontheffen niet door de kerkenraad is gehoord. Dat had naar het oordeel van de classis wel moeten. Allereerst is het besluit zeer ingrijpend voor appellant. Hij is 40 jaar koster en door het besluit komt daaraan een plotseling en oneervol einde, dat ook ernstige gevolgen heeft voor zijn positie als gemeentelid. Bovendien is dit, zeer ingrijpende, besluit gebaseerd op eenzijdige en ook weinig concrete informatie, te weten vermoedens van enkele gemeenteleden op basis van een door hen verkregen indruk. Onder deze omstandigheden is het besluit niet na een goede voorbereiding genomen, zoals vereist in artikel 3.1 van het appelreglement. Het besluit is dan ook in strijd met de kerkorde³.

Beslissing

Verklaart het appel gegrond en bepaalt dat de kerkenraad met inachtneming van hetgeen de classis heeft overwogen een nieuw besluit dient te nemen.
Bepaalt dat deze beslissing naar appellant en de kerkenraad wordt verstuurd.

Tegen deze beslissing kan appel worden ingesteld bij de (scriba van de roepende kerk, te weten de CGK van ** van de) ps van het Oosten binnen vier weken na heden.⁴

³ Opvallend is dat de classis hier zelf binnen de vaststaande feiten en op grond van wat appellant heeft aangevoerd, zoekt naar een grond voor toewijzing. Die grond – strijd met de kerkorde – is niet expliciet aangevoerd en er is ook niet verwezen naar artikel 3.1 appelreglement. Dat hoeft ook niet; het is de taak van de kerkelijke vergadering om te beoordelen of gelet op de vaststaande feiten en op wat door appellant is aangevoerd een appelgrond gevonden kan worden. Die taak volgt uit artikel 8.6 van de kerkorde.

⁴ Het kan, als het een omvangrijke zaak betreft, zinvol zijn om de verschillende onderdelen te nummeren. Dat heb ik hier achterwege gelaten.

Tot slot

Het was mijn bedoeling om in deze serie een toelichting te geven op het appelreglement. Ik denk niet dat ik met deze toelichting alle vragen heb weggenomen. Vaak blijken er in de praktijk nog vragen te rijzen en lacunes ontdekt te worden die bij het opstellen van een reglement als dit helemaal niet zijn onderkend. De praktijk is de beste leermeester. Toch hoop ik van harte dat de kerken weinig praktijkervaring hoeven op te doen.

mr H de Hek